

Черкас Н. В. Мовно-стилістичні засоби відображення біблійних мотивів у повоєнному американському романі : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04. Львів, 2004. 20 с.

Шалата О. Робінзон Крузо у світі біблійної тематики. *Слово і час*. 1997. № 5. С. 53-55.

Defoe D. The Life and Strange Surprising Adventures of Robinson Crusoe, Of York, Mariner; Who Lived Eight and Twenty Years, All Alone, On an Uninhabited Island, Near the Mouth of the Great River Oroonoke. With an Account of his Travels Round Three Parts of the Globe. URL : http://rci.rutgers.edu/~tripmcc/phil/defoe-robinson_crusoe.pdf.

Watt Y. The Rise of the Novel. URL : <http://oldemc.english.ucsb.edu/emc-courses/Novel-Mediation-S2011/novel-mediation/Articles/Watt.Rise%20of%20the%20Novel.chapters%201.2.5.pdf>.

(Матеріал надійшов до редакції 14.04.18. Прийнято до друку 4.05.18)

УДК: 81'42:82.02:801.81

DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135/2018-73-15>

ПІХТОВНИКОВА Л. С.

(Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «ХАІ»)

ВИТОКИ, ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ, НАПРЯМИ І ПЕРСПЕКТИВИ СУЧАСНОЇ ЛІНГВОСИНЕРГЕТИКИ (У НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОМУ ВИКЛАДІ)

У статті розглянуто основні положення і перспективи сучасної лінгвосинергетики на основі загальної, міждисциплінарної синергетичної парадигми. Науково-популярний характер викладу зумовлено відповідним стилем та прикладами самоорганізованих систем у різних сферах реальності. Сучасна синергетика має численні застосування у біології, економіці, соціальній психології, медицині та фармакології, техніці, філології.

Окреслено витоки науки синергетики, історію її виникнення, надано визначення самоорганізованої системи. Схарактеризовано основні поняття синергетичних систем – нерівноважність, дисипативність, взаємне моделювання системою своїх складових та середовища, аттрактор, репелер, параметр порядку. Перехід до розвідок у лінгвосинергетиці здійснено на прикладах самоорганізації дискурсу, зокрема, дискурсу байки. Також звернено увагу на роль адресанта у створенні дискурсу.

Виокремлено основні напрями досліджень з лінгвосинергетики в Україні: розробка основ синергетики для застосування в лінгвістиці і в цілому в філології; синергетика стилю; синергетика і прагматистика дискурсу; самоорганізація окремих типів дискурсу; самоорганізація мовленнєвих творів у когнітивному аспекті; синергетика мови; синергетика словотворення; синергетика поезики; ідіолекту; синергетика медійного дискурсу; діахронічна лінгвосинергетика, синергетика розвитку англійської мови; самоорганізація концептивних систем; метаметафора в синергетичному аспекті; рекламний дискурс у синергетичному аспекті; дискурс англійської байки в синергетичному аспекті; синергетика і прагматистика німецькомовної притчі; синергетичний аспект англійського агротехнічного дискурсу; синергетика передвиборчого англійського дискурсу; синергетика англійського афоризму; лінгвосинергетичний аспект дослідження принципу невизначеності; синергетика англійського прислів'я; лінгвосинергетичні характеристики німецькомовної і англійської новели; синергетика контекстуальної синонімії у німецькомовних публіцистичних текстах; синергетика фонетики; синергетика просодичної системи; синергетика омонімії; синергійність / фрактальність публіцистичних текстів; синергетика перекладу; синергетика німецького іменника; синергійність релігійного дискурсу.

У статті наведено міркування про перспективи розвитку синергетики як науки з потужним міждисциплінарним та евристичним потенціалом. Окреслено здобутки і недоліки сучасної лінгвосинергетики, визначено недостатність досліджень у цій галузі та дещо неусталений зв'язок термінів та понять лінгвістики та синергетики. В той же час, здобутком сучасної лінгвосинергетики є досліджені механізми самоорганізації мовних та мовленнєвих явищ.

Ключові слова: самоорганізація, нерівноважність, дисипація, аттрактор, репелер, параметр порядку, дискурс.

Pikhtovnikova L. S. The sources, fundamentals, tendencies and prospects of modern linguosynergetics (in popular-science narration). The article concerns with studying the fundamentals and prospects of modern linguosynergetics. The research is based on general and interdisciplinary synergetic paradigm. The popular-science style of narration is caused by the correspondent style and examples of self-organized systems in various scopes of reality. Contemporary synergetics is widely applied in Biology, Economics, Social Psychology, Medicine, Pharmacology, Engineering and Philology.

The sources of the science of synergetics, the history of its origin have been outlined; the determination of self-organized system has been presented. The main concepts of synergetic system, such as unbalance, dissipation, mutual modulation of elements and the environment by the system, attractor, repeller and order parameter, have been defined. The transition to linguistic research was carried out on the examples of self-organization of discourse, in particular, the discourse of fable. Also attention has been paid to the role of the addresser in creating the discourse.

The main directions of research on linguosynergetics in Ukraine have been distinguished: development of the fundamentals of synergetics for the application in linguistics and in in philology general; synergetics of style; synergetics and pragmatyistics of discourse; self-organization of separate types of discourse; self-organization of speech works in the cognitive aspect; synergetics of language; synergetics of word formation; synergetics of poetics; idiolect; synergetics of media discourse; diachronic linguosynergetics of the English language development; self-organization of conceptual systems; metametaphore in the synergetic aspect; advertising discourse in the synergetic aspect; the English-language fable discourse in the synergetic aspect; synergetics and pragmatyistics of the German-language parable; the synergetic aspect of the English-language agricultural technical discourse; synergetics of the pre-election English-language discourse; synergetics of the English-language aphorism; the linguosynergetic aspect of the study of the principle of indeterminacy; synergetics of the English proverb; linguosynergetic characteristics of the

German- and English-language novellas; synergetics of contextual synonymy in German journalistic texts; synergetics of phonetics; synergetics of the prosody system; synergetics of homonymy; synergetics / fractality of journalistic texts; synergetics of translation; synergetics of German noun; synergetics of the religious discourse.

The article discusses the prospects for the development of synergetics as a science with a powerful interdisciplinary and heuristic potential. The achievements and drawbacks of modern linguosynergetics have been outlined; the lack of research in this field and a somewhat unsettled connection of terms and concepts of linguistics and synergetics have been defined. At the same time, the exploration of the mechanisms of the self-organization of language and speech phenomena is considered to be an achievement of modern linguosynergetics.

Key words: self-organization, unbalance, dissipation, attractor, repeller, order parameter, discourse.

Ми живемо у надзвичайно складному світі, який постійно змінюється. Зміни відбуваються довільно (рос. самопроизвольно), хаотично або за чияюсь особистою чи колективною волею. При цьому автора і причину змін не завжди вдається визначити. В цьому світі також змінюється й еволюціонує кожна людина як складна система, як мовна особистість.

Охопити науковою думкою всю динаміку змін намагалось багато вчених – філософи, соціологи, філологи... Але кожного разу не вдавалось чітко сформулювати головний, домінуючий принцип організації всього сутнього. Положення змінилось у другій половині ХХ століття, коли вчені усвідомили, що в основі всього полягає самоорганізація. З'явилась окрема наука про самоорганізацію – синергетика. Її творцями прийнято вважати Германа Хакена в Німеччині та Іллю Пригожина в Бельгії (детальніше див. [Піхтовнікова 1999, 2000; Pichtownikowa 2008; Домброван 2013, 2014; Синергетика...2015; Dombrovan 2018]).

Актуальність дослідження полягає у необхідному обґрунтуванні інтегруючої точки зору на самоорганізовані процеси, які відбуваються у різних сферах та різних масштабах навколишнього буття.

Спочатку синергетика досліджувала, в основному, системи, які розвиваються самі по собі, в фізиці, хімії, біології. Це була могутня основа, створена працями М. Вернадського, Ч. Дарвіна, Х. Габора. Значний внесок в дослідження синергетики у фізичних науках зробили російські вчені Ю. Климонтович, С. Капіца, С. Курдюмов. У 80-роки з'явилися роботи з синергетики вчених-наукознавців (Е. Князева, С. Курдюмов, С. Капіца), і з того часу синергетика розширила сферу свого використання. Вагоме слово сказали спеціалісти з самоорганізації систем (Д. Поспелов, Н. Пушкін) та математики (Р. Том, Т. Постон), які вперше звернули увагу на інформаційний аспект самоорганізації в кібернетиці, природних та штучних мовах, соціології тощо.

Досить швидко було сформульовано основні положення й поняття, розроблено інструментарій цієї науки, і виявилось, що вона відкриває нове розуміння об'єктів та явищ у різних сферах дійсності, що нас оточує.

Мета цієї роботи полягає в доведенні до широкого кола фахівців основних положень та перспектив розвитку синергетики, зокрема, лінгвосинергетики. **Завданням** статті є висвітлення механізмів самоорганізації у різних сферах реальності.

Об'єктом вивчення є самоорганізовані системи у біології, медицині, філології й інших сферах та їх спільні риси з точки зору синергетики. **Предметом** дослідження є взаємодія складників синергетичних систем, чинники їх взаємної обумовленості.

Синергетика є точною наукою (що засвідчують числа та формули) в таких галузях як фізика та хімія. На якісному рівні синергетика добре усталилась в біології, економіці. Після появи наукознавчих праць, пов'язаних з синергетичним підходом, якісні пояснення еволюційних механізмів було здійснено в соціології, мистецтвознавстві.

Системи, які пов'язані з людським фактором (психологія, література та її окремі жанри, соціологія, мистецтвознавство тощо), мають приблизно однакову складність. **Якщо еволюція однієї з великих систем описується синергетикою, то це засвідчує, що можна починати аналогічний аналіз також будь-якої іншої з таких систем.**

Самоорганізація, тобто виникнення і розвиток складної системи без креслень, архітекторів і керівників, притаманна таким об'єктам, як екологічна система, ринок, наука, природна мова. Слід надати чітке визначення системі, що самоорганізується. Системою прийнято називати таку сукупність об'єктів однакової або рідної природи, які знаходяться у

взаємному зв'язку, за рахунок чого сукупність набуває цілісність, тобто нові функції та якості, які не впливають із функцій і якостей складових частин. При цьому система функціонує на основі самоорганізації, якщо вона здібна самостійно реагувати адекватно на зовнішні зміни, вплив, змінюючи самостійно свої параметри, структуру, функції й тим самим зберігаючи себе.

Відповідь самоорганізованої системи не обов'язково пасивна (самоадаптація); відповідь може змінювати її положення і впливати на зовнішню середу [Піхтовнікова 2012, с. 10].

Такі дивовижні системи зустрічаються в житті частіше, ніж нам здається. Це бджолиний вулик, самоорганізація волонтерів, це відкрита до поповнень і втрат мовна система. Безумовно, що мовна система і дискурс створені людьми і розвиваються ними. Але багаточисленні автори мовних та дискурсивних інновацій не створюють мову і дискурс як такі: ці об'єкти існують незалежно від будь-якого з нас. А мовна система і дискурс з точки зору синергетики просто включають в себе інформаційно-інтелектуальну складову – багаточисленні мовні особистості.

В одній статті ми не можемо схарактеризувати усі чинники самоорганізованої системи. Зосередимось лише на головних. Обов'язковими ознаками самоорганізованої системи є дисипативність, нерівноважний стан і наявність одного чи декількох параметрів порядку. Це нескладно пояснити після ще одного попереднього пояснення однієї вражаючої характеристики самоорганізованих систем.

Виявляється, що система з самоорганізацією та її складові обов'язково здібні самостійно моделювати одна одну та навколишнє середовище. Отже, такій системі та її складовим притаманна інформаційна діяльність, яка потребує або не потребує інтелектуальних зусиль. Наприклад, живі самоорганізовані істоти – хамелеон та восьминіг – змінюють свій колір для маскування, це найпростіше моделювання ними довкілля. А учасники дискурсу, чим менше він інституційний, формалізований, тим більше їм для успіху доводиться передбачати, правильно моделювати мовленнєву поведінку один одного.

Тепер пояснемо інші ознаки самоорганізованої системи. Така система автономна від середовища, але реагує на зміни, адаптується до зовнішніх умов і/або впливає на своє оточення, тобто, певним чином розвивається у часі і просторі. Завдяки яким ресурсам і якостям їй це вдається?

По-перше, це нерівноважний стан системи, коли невеликі зміни цього стану спричиняють значні перетворення устрою і поведінки системи. Прикладом може бути самоорганізований натовп, який чимось збуджений (це нерівноважний стан). У цій ситуації, в такому стані достатньо невеликого подразнення, «іскри» – і натовп різко змінює поведінку. Більш мирний приклад – стан мовної системи, яка прийшла на чужу землю разом з її носіями. Під впливом місцевих мов та населення мова-прототип впадає в нерівноважний стан і, зазвичай, за історично короткий строк змінює свій склад (насичується суржигом) і частково – синтаксичну структуру (в лінгвістиці це явище називається креолізацією мови).

По-друге, для своєчасного реагування на зовнішні зміни самоорганізована система повинна бути відкритою до обміну інформацією (це моделювання), енергією та речовиною з оточуючим довкіллям. Ця здібність називається дисипацією. Самоорганізована тварина реагує на зовнішні сигнали, живиться їжею, позбавляється своїх продуктів розпаду. Круговорот цих процесів відбувається і у внутрішній частині тварини, між її частинами. Так само поводяться і самоорганізовані нейронні сітки у мозку. Для їх функціонування потрібна інформація ззовні, електрохімічна енергія, викид відпрацьованої енергії непридатної якості. Тоді самоорганізований мозок здатний справно виробляти рефлексії, емоції та поняття.

У мові дисипація проявляється в тому, що кожний її елемент (слово) активно взаємодіє з іншими словами. За Михайлом Бахтініним, це є властивість реактивності слів: кожне слово в тексті припускає появу наступних слів і є відгуком на попередні (див. детальніше [Піхтовнікова 2012, с. 12]).

Основним інструментальним поняттям синергетики є поняття «параметр порядку». Це найбільш рухомий, незалежний від інших параметр. Він підпорядковує собі у самоорганізованій системі інші параметри, і власне кажучи, веде систему до цілі-атрактора. У живих істот таким параметром порядку є нервові імпульси, у рослин – живлення соком у залежності від температури та вологості. В нематеріальних самоорганізованих системах, таких як мова і мовлення, різні типи дискурсу – параметр порядку діє на всіх їхніх рівнях. Наприклад, у залежності від цілі мовлення параметр порядку обирає відповідну лексику, стиль, композиційно-мовленнєві форми. «Обирає» – слід розуміти так, що параметр порядку надає мовцю готові кліше, дозволяє творчі інновації, які не протирічають обмеженням на комунікативний акт (це репелери комунікації).

Ще раз нагадаємо, що з точки зору синергетики мовець знаходиться не ззовні самоорганізованої комунікації, а належить до неї як мовна особистість із своєю мовною поведінкою. Самоорганізацію дискурсу ми розуміємо не в тому смислі, що він виникає незалежно від автора, а в тому, що автор є одночасно і творчим конструктором дискурсу, і знаряддям атракторів та репелерів цього дискурсу, які виникли до автора і незалежно від нього [Піхтовнікова 2012, с. 29].

Параметр порядку у різних типах дискурсу – це синергетична назва провідної тенденції утворення цього дискурсу. Але така переназва висвітлює роль цієї тенденції у становленні дискурсу. Наприклад, однією з важливих тенденцій створення наукового дискурсу (детально: [Піхтовнікова 2012, с. 56-60]) є посилання на інших авторів, їх цитатія, переказ. Ця тенденція (тобто, параметр порядку) є обов'язковою, але в залежності від умінь автора скористатись цим параметром науковий текст набуває доброї або поганої якості. Якщо посилань занадто, і вони невпорядковані – це компіляція, якщо замало – це може бути плагіат.

Інший приклад – дія параметра порядку на когнітивному рівні у дискурсі байки. В байках різних століть провідною тенденцією їх створення є драматизація сюжету. Якщо її розуміти як проблему вибору персонажів в умовах невизначеності або як проблему багатьох можливостей з усіма супровідними переживаннями. Синергетика має спеціальний термін «біфуркація» для найменування вибору з непередбачуваним наслідком.

У байці драматичність має тенденцію підйому з нижчих рівнів на вищий. В класичних байках драматичність забезпечувалась вибором такої поведінки персонажів, яка спричиняла загострення боротьби і кульмінацію. В байках, де вводиться абстрактний, несумірний з іншими персонаж (наприклад, уособлення Долі), драматизм зумовлено неможливістю протистояти нерівному персонажу. В постмодерних байках з незавершеним образом-символом функцію вибору його смислу передано на самий високий рівень – читачу [Піхтовнікова 1999].

У фармакології здавна існувала така проблема. Вітаміни заводського виробництва погано засвоювались попри те, що їх структурна хімічна формула ідеально підходила до зчеплення зі структурою гемоглобіну. Просто в турбулентному хаосі кровотоку вони нечасто могли «знайти» один одного. Положення змінилось, коли було знайдено додаткову речовину, яку назвали «синергетик». За її присутності в крові процес засвоєння помітно покращився. Склад «синергетика» зберігається в таємниці, але з хімічної точки зору його дія очевидна: він не бере участь у хімічних реакціях, але сприяє їм. Такі речовини зуться каталізаторами, а з синергетичної точки зору це є параметр порядку, який з мінімальними енергозатратами веде до цілі – ефективному засвоєнню вітаміну.

Ще один приклад. Гусениця восени завертається у кокон, а напередодні весни там її тіло перетворюється у густий самоорганізований «кисіль», з якого весною самостійно формується хітиновий покрій, корпус майбутнього метелика. Коли цей процес завершається, кокон рветься, і метелик набуває вільного життя. Вражаючий приклад синергетичного процесу – виникнення теорії біоценозу – динамічного співіснування різних суспільств у природі.

На кшталт цього лінгвосинергетика спостерігає різні рівні мови, мовлення, дискурсу у їх самоорганізованому лінгвоценозі. І не тільки спостерігає, а й виступає важливим інструментом для прогнозів розвитку цих підсистем, виявляючи їх внутрішній потенціал до адаптації та активного впливу на соціальне середовище.

Синергетична парадигма в лінгвістиці активно розробляється, починаючи з кінця ХХ століття (Г. Ейгер; Р. Піотровський; Л. Піхтовнікова; І. Герман; Г. Москальчук; Р. Келер), але зародилася ще раніше в дослідженнях самоорганізації різних мовних явищ (Дж. Ніколіс; Р. Том; М. Фуко). Згідно синергетичній парадигмі лінгвістичні системи (мова, жанр, що еволюціонує, дискурс), перебуваючи в стані нерівноваги, самоорганізуються параметром порядку під впливом цільових атракторів і репелерів. Змістом атракторів є інтенції комунікантів, автора тексту, екстралінгвальні умови та ін.; зміст репелера є норми, традиції, мовні конвенції та інші обмежувачі системи.

В рамках синергетичної парадигми всі лінгвістичні об'єкти не втрачають свої звичайні обриси, але набувають нові виміри, що дозволяють побачити в різнорідних лінгвістичних поняттях їх функції самоорганізації. У самоорганізованих лінгвістичних системах (текст, упорядкований мовний матеріал, дискурс) їх автори виступають як (провідні) співавтори незалежно сконструйованих систем атракторів і репелерів, а також традиційних, історично виправданих в мові та мовленні проявів параметра порядку.

Завдяки зверненню до синергетичної парадигми в лінгвістиці відкриваються нові міждисциплінарні можливості дослідження самоорганізованих системних об'єктів і явищ. При цьому виявляється вирішальна роль евристичних здібностей адресанта як мовної особистості та інтелектуальної складової цих систем, що самоорганізуються.

Основні напрями лінгвосинергетики в Україні.

Необхідність опису статистики та динаміки мовних та мовленнєвих структур синергетичним методом назріла вже давно. Як одні з перших відомих нам спроб в Україні пов'язати поняття синергетики з проблемами мовознавства, германістики й україністики зокрема, слід назвати роботи Г. В. Ейгера, Л. С. Піхтовнікової (Харківська школа, кінець ХХ – початок ХХІ ст.); О. О. Семенець, С. М. Єнікеєвої (Запорізька школа, перше десятиліття ХХІ ст.).

Застосування синергетичного методу у дослідженні мови, тексту і дискурсу реалізовано на цьому етапі в роботах українських дослідників у таких аспектах:

- розробка основ синергетики для застосування в лінгвістиці і в цілому в філології; синергетика стилю німецької, української та російської байки (діахронічний аспект); синергетика і прагмастилістика дискурсу; самоорганізація окремих типів дискурсу; самоорганізація мовленнєвих творів у когнітивному аспекті (Л. Піхтовнікова, Харків);
- синергетика мови (Г. Ейгер; Л. Піхтовнікова, Харків);
- синергетика словотворення англійської мови, фрактальність (С. Єнікеєва, Запоріжжя);
- синергетика поезики, ідіолекту, синергетика медійного дискурсу (на матеріалі текстів української літератури) (О. Семенець, Кривий ріг – Запоріжжя);
- діахронічна лінгвосинергетика, синергетика розвитку англійської мови, фрактальність (Т. Домброван, Одеса);
- самоорганізація концептивних систем (А. Приходько, Запоріжжя);
- метаметафора в синергетичному аспекті (Л. Піхтовнікова, С. Корінь, Харків);
- рекламний дискурс у синергетичному аспекті (Л. Піхтовнікова, В. Самаріна, Харків);
- дискурс англійської байки в синергетичному аспекті (Л. Піхтовнікова, О. Гончарук, Харків);
- синергетика і прагмастилістика німецькомовної притчі (Л. Піхтовнікова, І. Яремчук, Харків – Кам'янець-Подільський);

- синергетичний аспект англомовного агротехнічного дискурсу (Л. Піхтовнікова, Н. Пільгуй, Харків);
- синергетика передвиборчого англомовного дискурсу (Л. Піхтовнікова, Є. Богатирьова, Харків – Маріуполь);
- синергетика англомовного афоризму (Л. Піхтовнікова, О. Анастасьева, Харків);
- лінгвосинергетичний аспект дослідження принципу невизначеності (М. Залужна, Запоріжжя);
- синергетика англомовного прислів'я (О. Овсянко, Суми);
- лінгвосинергетичні характеристики німецькомовної і англомовної новели (Л. Піхтовнікова, В. Чередниченко, А. Сухова, Харків – Миколаїв);
- синергетика контекстуальної синонімії у німецькомовних публіцистичних текстах (Л. Піхтовнікова, А. Суддя, Харків);
- синергетика детективного жанру (Л. Піхтовнікова, Л. Цапенко, Харків);
- синергетика фонетики (А. Калита, Київ);
- синергетика просодичної системи (на матеріалі текстів малих форм) (Л. Тараненко, Київ);
- синергетика омонімії (С. Кійко, Чернівці);
- синергійність / фрактальність публіцистичних текстів (зіставний аспект німецьких і українських текстів) (Ю. Кійко, Чернівці);
- синергетика перекладу: німецький напрямок (М. Дорофєєва, Київ);
- синергетика німецького іменника (В. Дребет, Чернівці);
- синергійність релігійного дискурсу (Н. Кравченко, Одеса) та інші.

Наведений перелік праць із лінгвосинергетики свідчить про реальну наявність в Україні потужної синергетичної школи у філології, передусім у лінгвістиці. Більшість праць наведених напрямків об'єднано в першій українській колективній монографії з філологічної синергетики (Синергетика... 2015). Уперше в цій монографії представлені не лише лінгвістичний, а й літературознавчий підходи (В. Силантьєва; О. Фоменко) до застосування і трактування синергетичних понять та інструментарію.

Зупинимося на **перспективах розвитку** синергетики і, зокрема, лінгвосинергетики. Синергетика зближує окремі науки у єдиному погляді на становлення та еволюцію об'єктів цих наук. Водночас вказує вектор евристичних розвідок в окремих науках щодо поширення їхніх парадигм на вивчення усього «життєвого шляху» об'єктів та явищ від їх народження до розпаду.

Сутність перспектив сучасної лінгвосинергетики можна також зрозуміти за таких міркувань. Ця наука активно співпрацює з кількома напрямками традиційної лінгвістики – квантитативною лінгвістикою, лінгвістикою мовної системи, дискурсу, стилю; викарбовуються зв'язки синергетики з когнітивною лінгвістикою, текстотворенням, лінгвопсихологією, лінгвокультурологією, перекладом.

Існують добре відомі праці, що відображають цей плідний союз. Наукова цінність таких праць полягає в тому, що в них детально вивчено ДВИГУН самоорганізації будь-якої системи – протиріччя між вимогами цілі існування системи (атрактором) та вимогами обмежувачів поведінки системи (репелерами). Іноді в роботах вказано параметр порядку, який самоорганізує лінгвістичну систему, веде її до цілі-атрактора, обминаючи репелери.

Але поки що в описі та дослідженні параметрів порядку, дії інших важливих чинників самоорганізації лінгвістичних систем бракує достатньої глибини. Глибина і прозорість опису у перспективі повинні бути такими, щоб наукову працю з лінгвосинергетики міг зрозуміти не тільки починаючий науковець-філолог, але й будь-який фахівець із синергетики в інших сферах науки, оскільки ми стверджуємо універсальність та міждисциплінарність синергетичного світобачення. На нашу думку, перспективними є також синергетичні дослідження в семіотичі, просодичі як специфічній знаковій системі, і в сфері перекладу та синтезу мовлення у виконанні штучного інтелекту.

Головним **висновком** з викладеного матеріалу є ствердження потенційної провідної ролі синергетичної парадигми серед інших наукових парадигм, її об'єднувальної тенденції у сучасному світобаченні.

Література

- Домброван Т.И. Лингвосинергетика : Язык как синергетическая система : Монография. Saarbrücken : Lambert Academic Publishing, 2014. – 308 p.
- Домброван Т.И. Язык в контексте синергетики : Монография. Одесса : КП ОГТ, 2013. 346 с.
- Пихтовникова Л. С. Еволюція німецької віршованої байки : жанрово-стилістичні аспекти : дис. ... докт. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови», 10.01.04 «Зарубіжна література». К., 2000. 427 с.
- Пихтовникова Л. С. Синергія стилю байки: німецька віршована байка 13-20 ст. : монографія. Х. : Бізнес Інформ, 1999. 220 с.
- Пихтовникова Л. С. Лингвосинергетика : основы и очерк направлений. Х. : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2012. 180 с.
- Синергетика в филологических исследованиях : монография / Т. И. Домброван, С. М. Еникеева, Л. С. Пихтовникова и др. / под общ. ред. проф. Л. С. Пихтовниковой. Х. : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2015. 340 с.
- Dombrovan T. An Introduction to Linguistic Synergetics. Cambridge Scholars Publishing, 2018. 152 p.
- Pichtownikowa L. Synergie des Fabelstils : Die deutsche Versfabel vom 13–21 Jahrhundert. *Ukrainische Beiträge zur Germanistik*. Band 5. Aachen : Shaker Verlag, 2008. 322 S.

(Матеріал надійшов до редакції 14.05.18. Прийнято до друку 28.05.18)

УДК: 821.111-312.4:81'42

DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135/2018-73-16>

ПІХТОВНИКОВА Л. С., ЦАПЕНКО Л. В.

(Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «ХАІ»)

ІНФОРМАЦІЙНО-СИНЕРГЕТИЧНА МОДЕЛЬ АНГЛОМОВНОЇ ДЕТЕКТИВНОЇ РОЗПОВІДІ

У статті розглянуто синергетичний аспект створення англомовної детективної розповіді. Наведено основні положення та інструментарій лінгвосинергетики з метою пояснення їхнього конкретного застосування у дослідженні самоорганізації смислу в детективній розповіді.

Розроблено інформаційно-синергетичну модель розповіді, у якій відображено традиційний для цього жанру перебіг подій від скоєння злочину до його викриття, а також процес самоорганізації інформації. Наявна інформація про слідство відіграє роль параметра порядку, який надає необхідну вагу атрибутам кожної версії злочину. Інформаційно-синергетична модель ілюстрована прикладами аналізу детективних розповідей відомих авторів; при цьому виявляється універсальність моделі попри індивідуальним особливостям розповідей різних авторів.

Синергетичні поняття дозволили трактувати як зону біфуркації слідства обов'язковий перехід у розповідях від виявлення потенційних можливостей скоєння злочину до виявлення зацікавленості персонажів у злочині. Показано, що цей процес переходу відбувається неодноразово, а з синергетичної точки зору це є петлею зворотного зв'язку.

Пропонований синергетичний підхід до аналізу детективних розповідей є достатньо універсальним; він дозволяє розкрити самоорганізовану циркуляцію інформації щодо злочину від кількох його версій до останньої єдиної, яка і є розкриттям злочину. Розроблена інформаційно-синергетична модель дозволяє перейти до досліджень еволюції концептів детективної розповіді, які пов'язані з версіями злочину, та їх мовленнєвої реалізації у текстах.

Ключові слова: детективна розповідь, самоорганізація, версія злочину, інформаційно-синергетична модель, біфуркація, зворотний зв'язок, еволюція концепту.

Pikhtovnikova L. S., Tsapenko L. V. Information-synergetic model of the English detective story. The article considers the synergetic aspect of creating English detective story. The main concepts and tools of linguosynergetics were presented for the purpose to explain their applying in researching the self-organization sense of detective story.

The information-synergetic model of detective story was elaborated. There was shown the traditional account of events which suits to this genre. It includes a moment when a crime was committed and its revelation, also the process of self-organization of information. The information of crime investigation plays the role of parameter of order which presents the essential weigh to attributes of each version of crime. The information-synergetic model is illustrated by the examples of analysis of detective stories by famous authors. At the same time despite the individual features of stories by various authors the model turns out to be unique.

The synergetic concepts interpret the essential transition in detective stories beginning from the finding out the potential opportunities of committing the crime and also the interest of characters in it as a bifurcation scope of investigation. It was shown that the process of transition happens repeatedly. In synergetics it calls as a hoop of flashback.

The presented synergetic approach about analysis of detective stories is rather unique. It helps to reveal the self-organized circulation of information towards the crime. To find out the truth at first there are several versions, but at the end the only one remains which discloses the crime. The designed information-synergetic model lets to deal with the research of evolution of concepts of detective stories which are connected with crime versions and their speech realization in texts.

Key words: detective story, self-organization, crime version, information-synergetic model, bifurcation, flashback, evolution of a concept.